

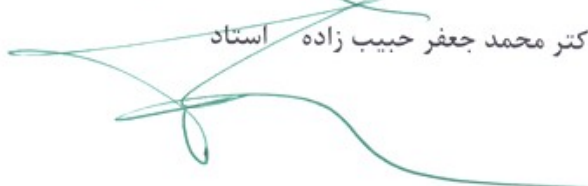

الله
البرهان
الحق

به نام خدا

تاییدیه اعضای هیات داوران در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه کارشناسی ارشد آقای مظفر علیکرمی تحت عنوان « مفهوم مسئولیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران » را از نظر فرم و محتوا بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱- استاد راهنما	دکتر جواد تقی زاده	استادیار	
۲- استاد مشاور	دکتر محمد رضا ویژه	استادیار	
۳- استاد ناظر	دکتر ولی رستمی	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر محمد جعفر حبیب زاده	استاد	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر محمد جعفر حبیب زاده	استاد	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:
«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته
است که در سال در دانشکده

دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر ، مشاوره
سرکار خانم/جناب آقای دکتر و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر

از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب *مطهر علی کهنی* دانشجوی رشته *حقوق عمومی* مقطع *کارشناسی ارشد* تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: *مطهر علی کهنی*
تاریخ و امضا: *مطهر علی کهنی*

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۲ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب..... دانشجوی رشته..... ورودی سال تحصیلی.....»
مقطع..... دانشکده..... متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته های علمی مستخرج از پایان نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین نامه فوق الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:.....
تاریخ: ۹۰/۸/۲

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد در رشته حقوق عمومی

مفهوم مسئولیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

مظفر علی‌کرمی

استاد راهنما :

دکتر جواد تقی زاده

استاد مشاور :

دکتر محمد رضا ویژه

شهریور ۱۳۹۰

تقدیم به :

پدرم که در سخت ترین شرایط فرصت تحصیل را از من نگرفت

و

مادرم که دعای خیرش همواره مایه دلگرمی ام در سختی هاست

و

همسرم که با بردباری و شکیبایی همیشه پشتیبان و همراهم در

تحصیل بود

و

به همه آنهایی که از خرمن معرفتشان خوشه چینی کرده ام.

سپاس و ستایش خدای عز و جل را که توان به پایان رساندن این

پایان نامه را به من بخشید.

با قدردانی فراوان از زحمات اساتید بزرگوار :

جناب آقای دکتر جواد تقی زاده استاد راهنمای تحقیق که با صبوری و متانت بی نظیر در تدوین این تحقیق اشتباهات ما را به جان خریده و به مسیر صلاح رهنمون می شد و اخلاق متعالی و فرزانه‌گیش مایه مباهات بود و جناب آقای دکتر محمد رضا ویژه استاد مشاور تحقیق که نه تنها در انجام این تحقیق با افتخار خوشه چین خرمن معرفتشان بودم، بلکه در دوران تحصیل نیز شاگرد و شیفته علم و اخلاقشان بودم.

چکیده

واژه مسئولیت در لغت به معنی پاسخگویی است. این واژه در اصول متعددی از قانون اساسی جمهوری اسلامی به کار رفته است و در معانی متفاوتی استعمال شده است. این موضوع باعث ابهام در کشف مراد قانونگذار اساسی گردیده است. معانی متفاوت واژه مسئولیت در عمل به نتایج متفاوتی منجر می شود. با تمسک به روش های تفسیری می توان به درک مراد قانونگذار اساسی نائل گردید. در اصولی از قانون اساسی واژه مسئولیت به معنی پاسخگویی صرف و در برخی اصول به معنی وظیفه و پاسخگویی است. واژه مسئولیت در برخی اصول دیگر به معنی وظیفه یا به معنی وظیفه، اختیار و پاسخگویی به کار رفته است. مسئولیت به معنی پاسخگویی در اصول ۸۴، ۸۸، ۱۲۲، ۱۳۴، ۱۳۷ و ۱۵۰ قانون اساسی استعمال شده است. مسئولیت در این مفهوم در قانون اساسی معمولاً با عباراتی نظیر "در برابر ... مسئول است"، "در برابر ... مسئولیت دارد" بکار رفته است. مسئولیت به معنی پاسخگویی صرف در قانون اساسی به صورت مفرد استعمال شده است. قانونگذار اساسی در اصول ۱۱۳، ۱۲۶، ۱۳۱ و ۱۳۲ قانون اساسی واژه مسئولیت را در مفهوم وظیفه و پاسخگویی به کار برده است. واژه مسئولیت در اصول ۱۱۸، ۱۲۴، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۰ و ۱۶۱ قانون اساسی به معنای وظیفه است و در اصول ۱۰۷ و ۱۲۱ قانون اساسی مسئولیت به معنای وظیفه، اختیار و پاسخگویی است.

واژگان کلیدی: قانون اساسی، مسئولیت، وظیفه، اختیار، پاسخگویی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۹.....	فصل اول : مسئولیت به معنی وظیفه یا پاسخگویی.....
۱۰.....	۱-۱) مسئولیت به معنی وظیفه.....
۱۰.....	۱-۱-۱) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۱۸ قانون اساسی.....
۱۶.....	۱-۱-۲) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۲۴ قانون اساسی.....
۱۹.....	۱-۱-۳) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۵۷ قانون اساسی.....
۲۳.....	۱-۱-۴) مفهوم مسئولیت در اصول ۱۵۶ و ۱۵۸ قانون اساسی.....
۲۷.....	۱-۱-۵) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۶۰ قانون اساسی.....
۳۰.....	۱-۱-۶) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۶۱ قانون اساسی.....
۳۳.....	۱-۲) مسئولیت به معنی پاسخگویی.....
۳۳.....	۱-۲-۱) مفهوم مسئولیت در اصل ۸۴ قانون اساسی.....
۳۶.....	۱-۲-۲) مفهوم مسئولیت در اصول ۸۸ و ۱۳۷ قانون اساسی.....
۴۳.....	۱-۲-۳) مفهوم مسئولیت در اصول ۱۲۲ و ۱۳۴ قانون اساسی.....
۶۰.....	۱-۲-۴) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۵۰ قانون اساسی.....
۶۲.....	فصل دوم : مسئولیت به معنی وظیفه و پاسخگویی یا وظیفه، اختیار و پاسخگویی.....

۶۳	۲-۱) مسئولیت به معنی وظیفه و پاسخگویی
۶۳	۲-۱-۱) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۱۳ قانون اساسی
۸۵	۲-۱-۲) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۲۶ قانون اساسی
۹۱	۲-۱-۳) مفهوم مسئولیت در اصول ۱۳۱ و ۱۳۲ قانون اساسی
۹۷	۲-۲) مسئولیت به معنی وظیفه، اختیار و پاسخگویی
۹۷	۲-۲-۱) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۰۷ قانون اساسی
۱۰۴	۲-۲-۲) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۲۱ قانون اساسی
۱۱۰	نتیجه گیری
۱۱۷	منابع و ماخذ
۱۲۲	چکیده انگلیسی
۱۲۳	عنوان انگلیسی

مقدمه

(۱) مقدمه

موضوع قانون اساسی ربط قوای سه گانه کشور و ارتباط این قوا با حقوق و آزادی های مردم و مقدمه تشکیل جامعه مدنی است.^۱ قانون اساسی در واقع نماد منطقی و خارجی قرارداد اجتماعی است. پایه این قرار داد حفظ حقوق و آزادی های مردم در مقابل دولت است. زیرا قدرت احتیاجی به قانون ندارد و همان قدرت برای تامین اعتبار آن را کفایت می کند.^۲

متن قانون اساسی باید شفاف، روشن و خالی از هر گونه ابهام و ابهام باشد تا از ورای آن بتوان مراد قانونگذار اساسی را به سهولت دریافت و به راحتی بدان عمل کرد. در این میان کاربرد مناسب واژگان در بیان مفهوم مورد نظر قانونگذار اساسی از اهمیت ویژه ای برخوردار است. عدم دقت کافی در کاربرد این واژگان یا کاربرد نامناسب آنها کشف مراد قانونگذار را مشکل می سازد و می تواند به ابهام در تعیین مراد قانونگذار اساسی منجر شود و بعضاً موجب تفسیرهای متضاد و متناقض از یک متن واحد گردد. ابهام در قانون اساسی می تواند قوه مقننه را در مقام تدوین قوانین، قوه مجریه را در مقام اجرای قوانین، قوه قضاییه را در مقام تفسیر قضایی و علمای حقوق اساسی را در مقام تدوین دکترین حقوقی و مباحث نظری حقوق اساسی با تردید و اختلاف نظر مواجه کند و ممکن است حقوق و آزادی های مردم را در معرض تهدید و تحدید قرار دهد.

^۱ - کاتوزیان، ناصر، "اصول منطقی حاکم بر تفسیر قانون اساسی"، در: *مجموعه مقالات گامی به سوی عدالت*، ج ۱، تهران، میزان، ۱۳۸۷، ص ۵۹۰.

^۲ - همان، ص ۵۹۳.

در چنین حالتی است که تفسیر قانون ضرورت می یابد. تفسیر عملیاتی است که بر روی داده های قانون اساسی به منظور شناسایی هنجارهای آن و یافتن مفهوم آنها انجام می پذیرد تا بر مبنای همین مفاهیم اعمال گردند.^۱ تفسیر قانون به معنای تاویل و خروج از ظاهر کلمات نیست.^۲ تفسیر کشف و آشکار ساختن امر پوشیده و مخفی است و عبارت از تعیین مدلول حقیقی قوانین متداول است.^۳ مراد از تفسیر کشف معنا و مقصود از لغات مشکل است.^۴

به طور کلی می توان ضرورت تفسیر را در موارد زیر جستجو کرد: ۱- وجود الفاظ نامناسب در قانون: گاه قانونگذار در به کارگیری الفاظ و عبارات مناسب برای نصوص قانونی اشتباه می کند و الفاظی در مواد قانونی می گنجانند که اراده واقعی اش را بیان نمی کند و به عبارت دیگر مخالف اراده حقیقی او است. در این موقعیت مراد واقعی قانونگذار به یاری تفسیر کشف می شود. ۲- اهمال قانونگذار: ممکن است در انشای متن اهمال و سهل انگاری روی دهد و کلمه ای غیر لازم به آن افزوده شود یا از آوردن کلمه ای لازم و ضروری خودداری شود و این امر در قانون خلل پدید می آورد، خللی که جز به یاری تفسیر از میان نمی رود. ۳- نقص قانون: مراد از نقص قانون وجود خلا در ماده قانونی یا عبارتی از آن است. هنجارهای قانون اساسی هنجارهایی عالی ولی ناقص هستند نقص این هنجارها ناشی از کلیت آنها بوده زیرا مجالی برای ذکر جزئیات نبوده است.^۵ یعنی قانونگذار همه مسائل مورد نیاز را در قانون ذکر نکرده است. ۴- اجمال و ابهام قانون: یکی از عواملی که در بسیاری از موارد به اجمال قانون می انجامد به کارگیری لفظ مشترک است. این امر هنگامی پدید می آید که الفاظ متن قانون بیش از یک معنا داشته باشند. در این صورت مفسر باید معنای مورد نظر قانونگذار را انتخاب کند. این عدم صراحت ممکن است مربوط به موضوع قضیه باشد یا حکم آن و یا هر دو آنها باشد. چند معنایی منشا اجمال، سوء تفاهم و

^۱ - ویژه، محمد رضا، "اصول حاکم بر تفسیر قانون اساسی"، *نشریه پژوهش حقوق و سیاست*، سال نهم، ش ۲۲، ۱۳۸۶، ص ۲۷۳.

^۲ - همان، ص ۲۱۳.

^۳ - دیلمی، احمد، *بایسته های تفسیر قوانین*، قم، شریعت، ۱۳۸۲، ص ۹.

^۴ - جعفری لنگرودی، محمد جعفر، *مقدمه عمومی علم حقوق*، چاپ سوم، تهران، گنج دانش، ۱۳۷۱، ص ۶۶.

^۵ - ویژه، محمد رضا، پیشین، ص ۲۸۷.

عدم وضوح است.^۱ از مصادیق این موارد می توان به کاربرد واژه "مسئولیت" در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد که در اصول متعدد قانون اساسی به کار رفته است. این تحقیق تلاش می کند تا معانی واژه مسئولیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را بررسی نماید تا حتی الامکان در این خصوص رفع ابهام صورت پذیرد.

۲) بیان مساله

در علم حقوق دقت نظر در مورد بار معنایی که هر واژه حمل می کند بسیار حساس و تعیین کننده است زیرا بسیاری از واژگان ظاهراً مشابه در دایره گستره و شمول معنایی از قدرت مانور متفاوتی برخوردار می باشند. بنابراین بر هر حقوقدان و به طریق اولی بر واضعین قواعد حقوقی و بالاخص بر قانونگذار اساسی و نهاد مفسر آن که جانشین و بازگو کننده مراد قوه موسس است لازم است که به تفاوت این واژگان ظاهراً مشابه اما متفاوت سیطره داشته و در مقام کاربرد آنها دقت لازم را بنماید تا از ابهام و اجمال در متن قانون کاسته و مقصود قانونگذار به درستی و با رسایی کامل بیان شود. متأسفانه در مواردی چنین دقت نظری لحاظ نشده است.

کاربرد واژه مسئولیت در اصول مختلف قانون اساسی از جمله این موارد است. این واژه دارای معنی لغوی واحد است و به معنی پاسخگویی می باشد. اما از نظر اصطلاحی در قالب برخی از اصول قانون اساسی وارد شده است که امکان افاده معنی یا معانی دیگری از آن را قوت بخشیده است. معانی متعددی که تفسیر متن اصول قانون اساسی با هریک از آن معانی به نتایج بعضاً متفاوتی منتهی می شود. معانی متفاوت این واژه در دانش حقوقی تشخیص مراد قانونگذار اساسی را برای مجریان قانون اساسی با ابهام مواجه ساخته است. برای نمونه می توان به اصل ۱۱۳ قانون اساسی اشاره کرد که در آن مسئولیت اجرای قانون اساسی را بر عهده رئیس جمهور نهاده است اما مشخص نیست که منظور از مسئولیت اجرای قانون اساسی صرفاً پاسخگویی در قبال اجرای قانون اساسی است، به معنی وظیفه اجرای قانون اساسی است، به معنی وظیفه اجرای قانون اساسی و پاسخگویی در قبال اجرای آن است و یا اعم از پاسخگویی، وظیفه

^۱ - دیلمی، احمد، پیشین، صص ۱۹ - ۱۷.

و اختیار اجرای قانون اساسی است؟ بدیهی است که تایید هر یک از این پاسخ ها به نتایج متفاوتی منتهی خواهد شد. چنین به نظر می رسد که این واژه در اصول مختلف به یک معنا استعمال نشده است زیرا در بعضی اصول منظور از مسئولیت، پاسخگویی است، در بعضی از اصول منظور از مسئولیت، وظیفه است، در اصولی از قانون اساسی منظور از مسئولیت، وظیفه و پاسخگویی و در اصولی دیگر منظور از مسئولیت وظیفه، اختیار و پاسخگویی می باشد. پاسخگویی در حقوق عمومی می تواند سیاسی یا اداری باشد.

(۳) پیشینه تحقیق

با دریافت نظرات اساتید محترم و کنکاش در پایان نامه های مرتبط مواردی از بررسی اصول قانون اساسی در این زمینه خاص مشاهده نشد. اگر چه حقوقدانان کشور در کتب حقوقی و مقالات و بیانات خویش به صورت پراکنده و نامنسجم تفاسیر و نظراتی در این زمینه ارائه نموده اند.

(۴) ضرورت تحقیق

با توجه به برداشت های متفاوت از واژه مسئولیت در قانون اساسی ضروری است تا به منظور کشف مراد مقنن اساسی تحقیق کرد. لذا این تحقیق بر آن است که گوشه ای از ابهامات مرتبط با تفسیر اصولی از قانون اساسی که در آنها واژه مسئولیت به کار رفته است را روشن نماید.

(۵) اهداف تحقیق

ایجاد زمینه مناسب برای مجریان قانون اساسی جهت اجرای آن با لحاظ مراد قوه موسس، برای قوه مقننه به منظور قانونگذاری در راستای اراده قوه موسس و برای شورای نگهبان در جهت دادرسی اساسی با لحاظ اراده واقعی قوه موسس اهداف اصلی تحقیق را تشکیل می دهند.

(۶) سوال تحقیق

سوال اصلی: این تحقیق در نظر دارد تا به این سوال پاسخ دهد که مفهوم مسئولیت در اصول قانون اساسی چیست؟

سوالات فرعی : مسئولیت در اصل ۱۱۳ قانون اساسی به چه معنی است ؟ مسئولیت در اصل ۱۵۰ قانون اساسی به چه معنی است ؟ مسئولیت در اصل ۱۰۷ قانون اساسی به چه معنی است ؟

۷) فرضیه تحقیق

فرضیه اصلی : واژه مسئولیت در بعضی از اصول قانون اساسی به معنی پاسخگویی، در بعضی به معنی وظیفه، در بعضی به معنی وظیفه و پاسخگویی، در بعضی به معنی اختیار و در بعضی به معنی وظیفه، اختیار و پاسخگویی استعمال شده است.

فرضیات فرعی : مسئولیت در اصل ۱۱۳ قانون اساسی به معنی وظیفه و پاسخگویی است. مسئولیت در اصل ۱۵۰ قانون اساسی به معنی پاسخگویی است. مسئولیت در اصل ۱۰۷ قانون اساسی به معنی وظیفه، اختیار و پاسخگویی است.

۸) روش انجام تحقیق

تحقیق حاضر به روش توصیفی تحلیلی است و بر توصیف و تحلیل و تفسیر اصول قانون اساسی و مطالعه مشروح مذاکرات قوه موسس، نظریات و تفاسیر ابراز شده مقامات قانونی و نظرات حقوقدانان اساسی مبتنی است. برای دست یابی به پاسخ سوال تحقیق ناگزیر از تفسیر اصول مرتبط با واژه مسئولیت در قانون اساسی می باشیم. روش های تفسیر متفاوت و متنوع است.

از جمله این روش های تفسیری می توان به تفسیر لفظی یا ادبی، تفسیر منطقی، تفسیر تاریخی و تفسیر اصولی و تفسیر آزاد اشاره کرد. هر کدام از روش های مذکور بر مبنای خاصی استوارند. این تحقیق بدون قضاوت ارزشی در مورد این روش ها و بدون تکیه بر روشی خاص و استفاده از یک شیوه مشخص، از همه این روش ها به اقتضای موقعیت ها و شرایط اصول قانون اساسی مورد بحث استفاده می کند و از این روش ها برای یافتن مراد قانونگذار اساسی بهره خواهد جست. با بهره گیری از مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی و شورای بازنگری قانون اساسی به عنوان دو منبع مهم و بی واسطه در بیان نظریات اعضای مجالس قانونگذاری اساسی و با استفاده از نظریات شورای نگهبان به عنوان مرجع صیانت از قانون

اساسی و نظریات اساتید حقوق اساسی مندرج در مقالات و کتب حقوق اساسی و همچنین قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی برای یافتن مراد قانونگذار اساسی تلاش می شود.

۹) محدودیت های تحقیق

نو بودن موضوع تحقیق و حتی عدم وجود موارد مشابه این تحقیق سبب ایجاد محدودیت و مشکلات گسترده در یافتن منابع مورد نیاز برای این تحقیق است. در مواردی کنکاش در مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی و یا مشروح مذاکرات شورای بازنگری قانون اساسی نیز کمکی به یافتن جواب پرسش تحقیق نمی کند و کتب حقوقی و نظرات شورای نگهبان یا علمای حقوق نیز به وضوح مفهوم مسئولیت را در بسیاری از اصول قانون اساسی مورد بررسی و کنکاش قرار نداده اند.

۱۰) تعریف واژگان

مسئولیت: مسئولیت مصدر صناعی یا جعلی از مسئول، ضمان، تعهد و مواخذه است و در اصطلاح حقوقی، تعهد قهری یا اختیاری شخص در مقابل دیگری است،^۱ کسی که فریضه ای بر ذمه دارد که اگر به آن عمل نکند از او باز خواست شود،^۲ تعهد قانونی شخص بر رفع ضرری که به دیگری وارد کرده است خواه این ضرر ناشی از تقصیر خود وی باشد یا ناشی از فعالیت او باشد و در فقه در همین معنی لفظ ضمان را بکار برده اند و معنی آن هر نوع مسئولیت اعم از مسئولیت مالی و مسئولیت کیفری است،^۳ مسئولیت اخلاقی هر نوع مسئولیتی که قانونگذار متعرض آن نشده باشد مانند مسئولیت انسان نسبت به خود یا خدای خود یا دیگری،^۴ مسئولیت حقوقی مسئولیتی است که ماخذ قانونی داشته باشد در مقابل مسئولیت اخلاقی و دینی استعمال می شود.^۵

^۱ - دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۱۳، چاپ دوم، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷، ص ۲۰۹۰۷.

^۲ - معین، محمد، فرهنگ فارسی، ج ۳، چاپ بیست و پنجم، تهران، امیرکبیر، ۱۳۸۸، ص ۴۰۷۷.

^۳ - جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ چهاردهم، تهران، گنج دانش، ۱۳۸۳، شماره ۵۱۱۴.

^۴ - همان، شماره ۵۱۱۵.

^۵ - همان، شماره ۵۱۲۲.

مسئولیت در این معنی ممکن است اداری یا سیاسی نیز باشد. مسئولیت اداری یا انضباطی عبارت است از مسئولیت ناشی از تخلف انضباطی در امور اداری،^۱ و مسئولیت سیاسی وزراء تعهد وزراء در حکومت پارلمانی بر دادن استعفاء و ترک منصب وزارت است در صورتی که مورد اعتماد پارلمان نباشند.^۲ در مجموع این واژه دارای معنی لغوی واحد یعنی به معنی پاسخگویی می باشد.

وظیفه: به معنی کاری که انسان مکلف به انجام دادن آن است.^۳ در حقوق اساسی وظیفه به کارکردی اطلاق می شود که مقامات و نهاد های عمومی مکلف به انجام آن می باشند و اصطلاحاً به منظور انجام آنها دارای صلاحیت اجباری می باشند.

اختیار: در برابر جبر یا تکلیف به کار می رود. در حقوق اساسی اختیار به کارکردی اطلاق می شود که مقامات و نهادهای عمومی می توانند آن را انجام دهند و اصطلاحاً به منظور انجام آن دارای صلاحیت اختیاری می باشند.

(۱۱) سازماندهی تحقیق

در فصل اول به بررسی اصولی از قانون اساسی پرداخته می شود که مسئولیت در آن اصول به معنی وظیفه یا به معنی پاسخگویی به کار رفته است. در فصل دوم به بررسی اصولی از قانون اساسی پرداخته می شود که مسئولیت در آن اصول به معنی وظیفه و پاسخگویی و یا به معنی وظیفه، اختیار و پاسخگویی به کار رفته است.

^۱ - همان، شماره ۵۱۱۶.

^۲ - همان، شماره ۵۱۲۴.

^۳ - معین، محمد، پیشین، ص ۲۴۶۳.

فصل اول

مسئولیت به معنی وظیفه یا

پاسخگویی

ابتدا اصولی که واژه مسئولیت در آنها به معنای وظیفه است و سپس اصولی که واژه مسئولیت در آنها به معنای پاسخگویی است بررسی می شوند.

۱-۱) مسئولیت به معنی وظیفه

به نظر می رسد واژه مسئولیت در اصول ۱۱۸، ۱۲۴، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۰ و ۱۶۱ قانون اساسی به معنای وظیفه است.

۱-۱-۱) مفهوم مسئولیت در اصل ۱۱۸ قانون اساسی

اصل ۱۱۸ قانون اساسی مقرر می دارد: "مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری طبق اصل نود و نهم بر عهده شورای نگهبان است ولی قبل از تشکیل نخستین شورای نگهبان بر عهده انجمن نظارتی است که قانون تعیین می کند." پرسش این است که منظور از مسئولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری چیست؟

نظارت از اموری است که در همه جنبه های اجرایی و در همه کشورها مد نظر قرار گرفته است. وقتی مسئولیتی به فرد یا جمعی محول می گردد برای حسن انجام آن لازم است بر فرآیند کار نظارت صورت پذیرد.^۱ نظارت عبارت از آن است که شخص، مقام یا سازمانی، اعمال شخص، مقام یا سازمانی را قانونا زیر

^۱ - اطاعت، محمد جواد، "انتخابات و نظارت شورای نگهبان"، *نشریه حقوق اساسی*، ش ۲، ۱۳۸۳، ص ۲۸.